

BOK- RECENSIONER

Lærebok i sosialmedisin

AXEL STRØM, *B. Fabritius och
Sønners Forlag, Oslo 1963.*
Pris kr. 36:75.

Professor, Dr. med. Axel Strøm är en av pionjärerna för socialmedicinen i Norden. Han utsågs till professor i socialmedicin vid Oslo universitet år 1956 och blev därmed bland broderländerna den förste innehavaren av en akademisk lärostol i ämnet. Tidigare hade såväl i Norge som i Sverige de socialmedicinska frågorna i den högre undervisningen dryftats inom "hygien" och "allmän hälsovårdslära". Alltjämt finns det anledning, som Strøm ofta återkommer till, att ingående pröva vad socialmedicin egentligen är och vad den akademiska undervisningen i ämnet skall innefatta. I Norge sker uppdelningen av vissa integrerande faktorer i överenskommer mellan ämnesföreträdarna i hygien och socialmedicin. Ännu har vi inte hunnit fram till en internordisk diskussion om de grunduppfattningar som historiskt kan redovisas och som ger anledning till en i betydelsefulla delar skiftande bedömning av socialmedicinens innebörd i olika nationer och samhällen. Axel Strøm drar upp de väsentliga frågeställningarna i en särskild artikel i denna tidskrift liksom han förut gjort det i Tidskrift for Den Norske Laegeforening (nr 22:62) och i den första allmänna delen av läroboken.

Det vill synas som om Strøm nu anser tiden inne för en mera omfattande debatt. Under inga förhållanden kan en sådan undvaras. Sedan de svenska ämnesföreträdarna som ansvariga för den akademiska undervisningen och forskningen i vårt land i sin tur hunnit samla en del erfarenheter, kommer det sannolikt ej att saknas material för ett fruktbärande meningsutbyte.

Axel Strøms lärobok har nu utkommit med sin andra delvis omarbetade upplaga. Den första presenterades 1956. I Sverige samlas tills vidare det material som i sovrat skick skall bilda den första svenska läroboken i ämnet. Strøm är ensam författare till den norska boken. Det innebär krav på en vidlyftig kringssyn, stor kunnighet och en systematisk ordning i framställningen. Axel Strøms beläsenhet, mångsidiga erfarenhet och omutliga saklighet bär också upp verket till en färdig och komplett enhet. Men att det inte är fråga om någon lättsmält munsbit kan man väl förstå. I verkligheten måste den helt oerfarne, stadd i utbildningssyfte, finna denna digra bok både trög och tröttsam trots dess klara och uttrycksfulla språk. Sannolikt skulle den varit något mera lättkonsumerad med bilder och diagram. Strøm har valt att helt utesluta bilder och använder genomgående tabeller, som dock starkt begränsats. I gengäld är de mycket upplysande och instruktiva. — Författaren har säkert goda skäl för sin redigering. Vetenskapligt motiverade fotos får man leta efter och de som hör samman med det löpande sociala reportaget kan förvilla genom subjektiva emotioner. Likafullt torde det vara ett alltjämt öppet problem hur en lärobok i socialmedicin skall kunna göras typografiskt attraktiv och om möjligt lättläst.

Innehållsmässigt redovisas materialet i en allmän del och en speciell, den allmänna med historik och

generella data och frågeställningar. Överrubriken är "Individ, Helse og Samfunn". Den omfattar en genomtänkt och omsorgsfull framställning om den enskilda människans och gruppens förhållande till samhället, om rollfördelningen, om kulturen som en produkt av samhällslivet, om våra relationer till naturen etc. Här finns utan tvivel uppslag till debatt och motsatta meningar även om enighet rörande de väsentliga relationerna individ—samhälle skulle råda. Även kapitlet om Hälsan bjuder med de oundvikliga och välkända definitionssvårigheterna på rikligt diskussionsstoff av värde för undervisning och tankegymnastik.

Karlläggande redogörelser och en nyttigt handledning lämnas om socialmedicinska undersökningsmetoder, om samhällslivets inflytande på hälsan och sjukdomarnas verkan på samhället. Den allmänna delen avslutas med en historisk återblick och en redogörelse för det moderna samhällets organiserade hälsovård i princip.

I varje fall för läsare utanför författarens hemland hade det varit av intresse att kunna ta del av en kapitelvis fördelad eller samlad litteraturförteckning. Nu förekommer endast författarhänvisningar i texten.

Den andra delen som omfattar sidorna 87—367 ger en uttömmande beskrivning med tabellariska översikter av den norska hälso- och sjukvården, socialtrygden och rehabiliteringen. I ett sista kapitel har författaren samlat de skiftande samhällsåtgärderna för avvikande specialgrupper, tuberkulösa, vanföra, sinnessjuka, debila m.fl.

Av icke minst intresse är författarens slutord, som synes sammanfatta några av hans djupast kända erfarenheter. "Även om socialmedicinen som vetenskaplig disciplin har allmängiltighet, präglas utformningen av de enskilda åtgärderna av det egna samhällets kultur och kan icke förstås utan i

sammanhang med den. På grund därav är det vanskligt att överföra praktiskt socialmedicinska företag från det ena samhället till det andra, även om det sker inom samma kulturkrets. Inte minst har synen på förhållandet mellan individ och samhälle mycket att säga i detta sammanhang."

Sannolikt kan detta uttalande tydas så, som många med författaren fått lära sig inse, att praktiska socialmedicinska åtgärder icke kan väntas entydiga eller samtida ens inom så snarlika kulturkretsar som de nordiska grannländernas. Men principiell enighet kan ändå förväntas inom vida områden. De åtskillnader som finns torde inte vara i vägen för försöken att nå fram till den gemensamma nämnare som djupast sett bör vara styrande för den socialmedicinska utvecklingen, undervisningen och forskningen.

Erik Husmark

Lærebok i attføring

AXEL STRØM (huvudred.),
Svenska Bokförlaget/Bonniers.
Pris inb. kr. 46: 90.

Det har i dessa dagar skrivits mycket om rehabilitering från medicinska, arbetsvårdande, administrativa, samhällsplanerande, försäkringstekniska och rent politiska utgångspunkter. Centrala rehabiliteringsberedningen har i sin promemoria till socialdepartementet givit en bred översikt över aktuella behov och angivit riktlinjerna för utvecklingen, särskilt ur organisatorisk synpunkt. Tills vidare saknar vi emellertid här i landet en sammanfattning av den fasta kunskapsgrund, som borde vara gemensam egendom för alla i rehabilitering verksamma. Den omfattande tidskriftslitteraturen är svåröverskådlig. Både språkligt och begreppsmässigt råder sådana förhål-

landen att missförstånd lätt uppstår.

Den norska lärobok, som nu utgivits under redaktion av Sentralrådet for yrkesvalghemmede, ger på 549 sidor i 55 kapitel med nära 40-talet författare gedigna kunskaper i en form som kan tillgodogöras utan medicinsk utbildning. Boken är uppdelad i en generell del avsedd för all rehabiliteringspersonal och en speciell del för icke-medicinsk personal. Flitigast bland författarna är förre överläkaren vid Attføringsinstituttet i Bergen, *Anders Gogstad*. Han skriver klart och kraftfullt om så skilda ting som begreppet rehabilitering, utveckling och administration, bestämning av arbetsförmåga och arbetskrav, behandlingsmetoder inom rehabilitering, arbetsträning, neurologisk rehabilitering i allmänhet och paraplegirehabilitering i synnerhet. I kapitlet "Attføringsdiagnosen" ger han en god och koncentrerad framställning av de problem, som är förenade med att planera rehabiliteringen för den enskilde individen, och de roller som här delas av behandlingsinstans, medicinsk rehabilitering och yrkesmässig rehabilitering. Arbetspsykologen *Kjell Larssons* två kapitel om teamarbete och motivationsproblem respektive arbetsförmågebestämning ur psykologisk synpunkt ger åtskilligt för den som ej är fackpsykolog, men man saknar måhända en mera konkret diskussion om de praktiska möjligheterna att inpassa de psykologiska principer, som han förordar, i redan existerande system för samarbete på äldre institutioner och sjukhus.

Den svenske läsaren bör inte gå förbi de kapitel som handlar om rent norska förhållanden såsom invaliditetsbedömning, rehabiliteringsinstitutioner, arbetsförmedling och utbildning av partiellt arbetsföra. Man frapperas här av likheterna mera än av skillnaderna mellan norskt och svenskt.

Ofta gäller det endast nyansskillnader och kunskaper om detta borde kunna berika den svenska diskussionen. Överläkare *Bjørn Rogans* och professor *Axel Strøms* kapitel om invaliditetsbedömning innehåller mycket som är aktuellt för oss. Det förefaller snarast som om den norska lagen är något klarare än den svenska och bland annat sägs tydligt, att ett invaliditetstillstånd i lagens mening fordrar allvarliga och bestående, objektivt registrerbara symtom på sjukdom, skada eller lyte. Överläkare *Lauritz Kaasa* redogör utförligt för norska rehabiliteringsinstitutioner. Intressant är den stora vikt man lägger på efterundersökningar och man får veta, att klienterna på Attføringsinstituttet i Oslo följs i 3—5 år och att efterkontroller med olika stödåtgärder tar c:a 50 % av funktionärernas arbete i anspråk.

Bokens speciella del bjuder åtskilligt av intresse även för den medicinskt utbildade icke-specialisten. Överläkare *Otto Galtung Hansen*, en av pionjärerna inom norsk rehabilitering, ger i tre kapitel en bred översikt över rehabilitering vid lungsjukdomar. Det var de efter kriget hemvändande tuberkulösa sjömännen som gjorde rehabilitering till ett brännande problem i Norge.

Det är att hoppas, att det norska språket — eller rättare de norska språken — ej skall avskräcka svenska läsare från att här skaffa sig grundläggande kunskaper i ett aktuellt ämne. Även om boken i vårt land av språkskäl inte i större utsträckning skulle användas som kursbok, bör den inte saknas i bokhyllor eller bibliotek på sjukhus, sjuksköterskeskolor och andra undervisningsanstalter, arbetsvårdsexpeditioner eller över huvud taget hos de många institutioner och enskilda, som kommer i kontakt med rehabiliteringsarbete. Slutligen också en förhoppning om att nästa upplaga av denna bok måtte vara

inbunden i ett mera gediget och slitstarkt band än de enkla papppärmar av skolbokstyp som den första upplagan framträder i.

K.-G. Rignér

"Om uppfödning av människor"

SUSANNE HALLGREN, *Bernces*, Malmö 1963. 47 sid. kr. 0: 90.

Nyligen var 70 läkare samlade till en två veckors efterutbildningskurs i Stockholm. Vid behandlingen av dietetiska frågor utdelade en av experterna till varje deltagare ett exemplar av rubricerade lilla häfte. Det är författat och sammanställt av hushållslärarinnan *Susanne Hallgren* som har en läkare till far och en tandläkare till mor och därtill tydligen blivit utrustad med ett klämmigt temperament och en schwungfull stil. Man blir enig med näringsexperten om att detta häfte bör läsas och iaktas av både lärda och olärda, gamla och unga. Det är inte fråga om något näringsfysiologiskt kompendium utan om ett personligt känt och framfört vittnesbörd om en rad fel och fadäser som vi gör oss skyldiga till och en kort katekes över vad vår frid tillhör i fråga om mat och uppfödning. Det är oskyldiga barn och sjukhuspatienter *Susanne Hallgren* främst tänker på och med rätta. Skolmåltiderna och sjukhusfödan skulle sannolikt råka ut för ett fortgående förfall om förhållandena ej närmare granskades då och då. En kritisk värdering av skolmåltiderna har nyligen skett i samband med en undersökning av Folkhälsoinstitutet. *Susanne Hallgren* är en god agitator för sunda näringsfysiologiska regler. Hon vädjar om myndigheternas och allas vårt bistånd, vilket också behövs om gamla kära och dyrbara mat- och dryckesvanor skall kunna utbytas mot ett hälsosammare kosthåll.

E. H.

FRÅGOR FÖR DAGEN

Livsmedelsproduktion och världssvalt

I allmänhet är experterna ganska ense om att den starka befolkningstillväxten och de relativt begränsade möjligheterna att öka livsmedelsproduktionen i längden kommer att medföra en hopplös situation för hela mänskligheten. Emellanåt söker någon ansvarig organisation utreda det svåra komplexet. Så har skett av FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation FAO.

FAO konstaterar att de områden som är i behov av mest mat också är de, där folkmängden väntas öka mest. Svårigheterna är störst och utsikterna sämst i Fjärran Östern och Kina. Det kan konstateras, att de bäst utrustade områdena, dvs. Europa och Nord-Amerika också har möjligheter att öka sin livsmedelsproduktion alltefter behovet fram till en beräknad fördubbling av folkmängden. Inte heller Afrika är i alltför svårt läge när det gäller utsikterna fram emot en fördubbling av antalet invånare. Där emot är situationen för Asien och Latin-Amerika mycket dystert. Det krävs i Asien och Fjärran Östern mer än en fyrdubbling av produktionen. En undersökning har visat att detta kan ske endast inom de mest fruktbara områdena av Indien dvs. i Ganges—Bramaputradalen. Det är viktigt att klarlägga hela regionens resurser och se till att tillgångarna till det yttersta tas till vara.

Utsugning

Under åren 1955—61 har det visat sig att de fattiga u-länderna förlorat värden för minst omkring 20 miljarder dollar på grund av pressade priser på u-ländernas råvaror och stigande priser på de industriprodukter som de måste importera. Detta är en gammal och bakvänd historia som genom skilda åtgärder och ingripanden äntligen borde kunna saneras. Inom ramen för u-landshjälpen inom åtskilliga länder bör icke endast personella resurser, överskottsmaterial etc. ställas till förfogande. De fattiga nationernas råvaror kan inhandlas till rimliga priser, om de utvinns med moderna medel och försäljas utan hinder av höga skyddstullar och andra restriktioner.

Den svenska hjälpen till u-länderna

En särskild arbetsgrupp under ordförandeskap av byråchef *Clof Palme* har inom beredningen för internationella biståndsfrågor genomfört en utredning som framlades sommaren 1963 med förslag om det svenska biståndet till u-länderna. Sedermera har verksamheten i NIB (Nämnden för internationellt bistånd) befunnit sig i kraftigt blåsväder på grund av mindre väl planerad och bristfälligt genomförd u-landshjälp. Den restaurering av de svenska hjälpformerna som även av denna anledning kommer att krävas kan finna goda utgångspunkter för det svenska tekniska biståndet av de riktlinjer som utredningen lagt fram.

Arbetsgruppen har särskilt inriktat sig på att studera utbildningen. Bristen på utbildningspersonal i u-länderna är katastrofal. Därför är ett effektivt bistånd från väletvecklade länder oundgängligen nödvändigt. Eljest kommer klyftan mellan